

Bitirme Çalışmalarının Öğrencilerin Bilimsel Araştırma Yapma Alışkanlığı Kazanma Davranışlarına Etkisi

Nevzat BATTAL*

ÖZET

Bu araştırmada, Uludağ Üniversitesi Necatibey Eğitim Fakültesi'nde 1987-1988 öğretim yılında yapılan 278 bitirme çalışması, bilimsel araştırmaların çatsunu oluşturan temel bölümler ve şekil açısından incelenmiştir.

Ayrıca, öğrencilerin bitirme çalışmalarını daha nitelikli hazırlayabilmeleri ve bağımsız çalışma alışkanlığını kazanabilmeleri için "araştırma eğitimi" nin önemi üzerinde durulmuş, bu konuda alınması gereken önlemlere yer verilmiştir.

SUMMARY

Effect of the Graduation Thesis to Get Used to Gain Scientific Research Behaviors of the Students

In this study, 278 graduation thesis, which were completed by the students of Uludağ University Necatibey Education Faculty in 1987-1988 teaching year, examined in terms of the fundamental divisions and form of the scientific research framework.

In addition, the importance of taking research education by the students to get used to prepare more qualificative graduation thesis and to work autonomously pointed out and suggestions were given for the dispositions on the subject.

* Yrd. Doç. Dr.; U.Ü. Necatibey Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü.

GİRİŞ

Araştırmanın bireysel ve toplumsal yaşamdaki önemi, Anayasa, kalkınma plânları, hükümet programları ve çeşitli toplantılarda dile getirilmesine; 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nda, "... Türk Milleti'nin bütün fertlerini ... hür ve bilimsel düşünme gücüne ... sahip ... yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak..." yetiştirilmesinin öngörülmesine karşılık, bu alanda somut önlemlerin alınmaması ve uygulamaların gereği gibi yapılamaması, eğitimde; buna bağlı olarak birçok alanda, problemlerin giderek artmasına neden olmaktadır.

Yükseköğretim kurumlarından; öğrencilerin, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip vatandaşlar olarak yetiştirilmesi istenmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı da, orta dereceli okullarda verilecek ödevler ile, öğrencilerin araştırma ve gözlem yapmalarına, geniş ve toleranslı görüş kazanmalarına, araştırma istek ve becerilerini, düşünme ve problem çözme güçlerini geliştirmelerine olanak sağlayıcı davranışların kazandırılmasını istemektedir¹.

Araştırılacak konunun plânlanması; bu konuda kaynakların ve verilerin belirlenmesi, bunlardan yararlanılma yollarının öğrenilmesi vb. hususlar, ödevler ile öğrenciye kazandırılmak istenen önemli davranışlardır. Özellikle, lise düzeyindeki öğrencilerin araştırma yaptığı konularda vardığı sonuçların, araştırmada kullandığı kaynaklara ve verilere dayalı olduğunu, kaynakların ve verilerin değişmesi halinde sonuçlarının da değişebileceğini sezmesi; bilimsel tutumları kazanması açısından büyük önem taşımaktadır².

"Öğrencilerimizi, her fırsatta araştırmacı, yapıcı, yaratıcı ve üretici olarak yetiştirelim" denilirken, bu davranışlara yeterli düzeyde sahip olmayan öğretmenlerin yukarıda belirtilen davranışları öğrencilerine kazandırmasına olanak yoktur³.

Ödevler ile ilgili yönetmelik ve genelgede belirtilen esaslar çerçevesinde, orta dereceli okul öğretmenlerinin, öğrencilerine rehberlik edebilmesi, ancak "araştırma eğitimi" alanında yetişmiş olmasıyla mümkündür. Araştırma eğitiminin özünde, bağımsız çalışma alışkanlığının kazanılması yatmaktadır. Bu ise, bireysel çalışma uygulamasının, bir öğrenme-öğretme yöntemi olarak, öğrencinin eğitim yaşantısında yer almasıyla oluşabilir.

Araştırma eğitimi, her zaman uygulamaya dönük; arama, bulma, uygulama ve böylece öğrenme yükümlüğünün temelinde öğrenciye ait olduğu bir yaklaşımdır⁴.

1 "Ortaokul ve Orta Öğretim Kurumlarındaki Öğrencilerin Ders Dışı Eğitim ve Öğretim Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik", MEB Tebliğler Dergisi, (22 Kasım 1989), Sayı: 2300, ss. 941-947.

2 "Ders Dışı Eğitim ve Öğretim Faaliyetleri," MEB Tebliğler Dergisi, (Genelge no: 1989/1, 22 Kasım 1989), sayı: 2300, ss. 948-954.

3 Niyazi Karasar, Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler (Ankara: Hacettepe-Taş Kitapçılık Ltd. Şti. 1984), s. 53.

4 Aynı, s. 52.

Bu gerçek, yıllar önce bir Çin atasözünde, "Duyarsam unutturum, görürsem hatırlarım, yaparsam yaşarım"; öğretim ilke ve yöntemlerinde öğretmenlere, "Bulan, yapan, çözen değil; bulduran, yaptıran ve çözdüren durumunda olunuz" şeklinde ifadesini bulmaktadır.

Birçok eğitim fakültesinde yapılmakta olan bitirme çalışmalarının, öğrencilerin bağımsız çalışma alışkanlığının gelişmesine çok önemli katkıları olacağı kuşkusuzdur. Ancak, yapılan bitirme çalışmalarının yukarıda belirtilen amaçlara ne oranda hizmet ettiğinin belirlenmesi gerekir. Bu konuda karşılaşılan problemlerin çözümlenebilmesi için; gerekli önlemlerin alınması, geleceğin öğretmenlerinin yasalarda ifade edilen şekilde "araştırmacı, yapıcı, yaratıcı ve üretici" olarak yetiştirilmesine olanak sağlayacaktır.

MATERYAL VE YÖNTEM

Bu araştırmada, Uludağ Üniversitesi Necatibey Eğitim Fakültesi'nde 1987-1988 Öğretim Yılında hazırlanan toplam 278 adet bitirme çalışması değerlendirilmiştir. Bunun için "Uludağ Üniversitesi Bitirme Çalışmalarını Hazırlama Kılavuzu"nda belirtilen esaslar çerçevesinde EK: 1'deki değerlendirme ölçeği geliştirilmiştir. Bu ölçeğe göre bitirme çalışmalarında:

1. Bilimsel araştırmaların çatısını oluşturan temel bölüm ve altbölümlere ne oranda yer verildiğine,

2. Bitirme çalışmalarını hazırlarken şekil olarak, yazım kurallarına ne ölçüde uyulduğuna bakılmıştır.

Elde edilen verilerin daha kolay yorumlanabilmesi için sayıların yüzdeleri hesaplanmış ve tablolar yüzde olarak hazırlanmıştır.

BULGULAR VE YORUMLAR

Bilimsel araştırmaların çatısını oluşturan temel bölüm ve altbölümlere ne oranda yer verildiğine ilişkin olarak elde edilen veriler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo: 1

Temel Bölüm ve Altbölümlere İlişkin Veriler (Yüzde Olarak)

Değerlendirilen Kısımlar	İyi	Orta	Zayıf	Yok	Lüzum Yok
1. Giriş Bölümündeki					
a. Problem Durumu	9	-	-	76	15
b. Araştırmanın Amacı	3	-	-	82	15
c. Araştırmanın Önemi	3	-	-	82	15
d. Araştırmanın Sınırları	1	-	-	84	15
e. Tanımlar	1	-	-	84	15
f. İlgili Araştırma ve Yayınlar	4	-	-	81	15
2. Materyal ve Yöntem Bölümü	10	-	-	75	15
3. Bulgular ve Yorumlar Bölümü	10	-	-	75	15
4. Sonuç ve Öneriler Bölümü	21	-	-	64	15
5. Ekler	12	-	-	-	88
6. Bibliyografya	10	4	58	15	13

Tablo 1'in incelenmesinden anlaşılacağı üzere, bilimsel araştırmaların çatısını oluşturan temel bölümlere bitirme çalışmalarında büyük oranda yer verilmediği tesbit edilmiştir.

Tarih anabilim dalında ve Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde, transkripsiyon veya sadeleştirme türündeki çalışmalarda araştırmanın amacı, önemi, sınırlılıkları, materyal ve yöntem vb. bölümlere yer vermeye lüzum yoktur. Ancak, mevcut olayların daha önceki olay ve şartlarla ilişkisini dikkate alarak açıkla-maya çalışan survey (betimsel) niteliğindeki araştırmalarla, uygulamalı ve temel araştırmalarda bu bölümlere yer vermek gerekir.

Bitirme çalışmalarında şekil olarak, yazım kurallarına ne oranda uyulduğuna ilişkin elde edilen veriler Tablo 2'de belirtilmiştir.

Tablo: 2
Yazım Kurallarına İlişkin Veriler (Yüzde Olarak)

Değerlendirilen Kısımlar	İyi	Orta	Zayıf	Yok	Lüzum Yok
1. Başlık Sayfası	53	3	40	4	-
2. nsz	60	22	12	1	-
3. İçindekiler	61	14	14	-	11
4. Bölüm ve Altbölüm Başlıkları	56	24	8	-	12
5. Bölüm ve Altblmlerin Numaralandırılması	61	20	5	-	14
6. Aktarmalar (Doğrudan ve Dolaylı)	14	3	3	65	15
7. Dipnot ve Bibliyografya Bağlaçları	14	2	3	66	15
8. Kenar Boşlukları	89	4	7	-	-
9. Satır Aralıkları	96	3	1	-	-
10. Sayfa Numaraları	43	2	53	2	-
11. izelgeler (Tablolar)	79	-	-	-	21
12. şekiller	79	-	-	-	21

Tablo 2'de görüldüğü gibi, bitirme çalışmaları genellikle şekil bakımından kuralına uygun olarak hazırlanmaktadır. Ancak değişik kaynaklardan alıntılar yapıldığında, bu alıntıların hangi kaynağa ait olduğu çoğunlukla belirtilmemektedir.

Sekendiz ve Yarcı'nın benzer konuda yapmış olduğu araştırmada da, bu bulgu desteklenmektedir⁵.

Adı geçen araştırmada da, öğrencilerin gözlem ve bulgular üzerinde fazla durmadığı, tartışmaların yok denecek kadar az olduğu, kaynakların seçimi; yayın taraması ve kaynakçanın düzenlenmesi gibi konulara önem verenlerin sayısının

5 Orhan Sekendiz, Fikret Yarcı, "Necatibey Eğitim Fakültesi rneğine Göre Bitirme ödevinin ğrencinin İstenilen Düzeye Ulaşmasındaki Etkileri" U.. Eğitim Faklterleri Dergisi, (Cilt 3, Sayı 2, Bursa: 1988), ss. 1-9.

azlığı, ödevlerin çoğunlukla birkaç kaynaktan alınan parçaların montajı şeklinde olduğu, eserin içinde kaynak gösterilmesi gereğinin (dipnot ve alıntılarının) hemen hemen bilinmediği; buna karşılık bitirme ödevlerinin şekil bakımından iyi olduğu belirtilmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bitirme çalışmalarının, öğrencilerin bağımsız araştırma yapabilme, yapılan araştırmalardan yararlanabilme ve bilimsel tutum ve davranışları kazanabilmele-ri açısından çok önemli yararları vardır. Ancak, bilimsel araştırma tekniklerine uygun yapılabildiği ölçüde yarar elde edilebilir.

U.Ü. Necatibey Eğitim Fakültesinden mezun olan öğrenciler, orta dereceli okullarda öğretmen olarak görev yapacaklardır. Milli Eğitim Bakanlığı'nın öğrenci ödevleri ile ilgili yayınladığı genelgede;

... ödev yaptırmakda esas amaç; herhangi bir konuda öğrencinin bilgisinin derinleşmesini değil, araştırma tekniklerini kullanabilmesini sağlamak ve bu suretle hangi konuyu, hangi yöntemlerle nerelerden araştırabileceğini ve değerlendirebileceğini öğretmektir. Onun, düşünebilen, soru sorabilen ve araştırabilen bir kişi olarak yetişmesine yardımcı olmaktadır⁶.

şeklinde ifadesini bulan davranışları kazanabilmeleri için öncelikle eğitim fakül-terinde bu davranışların geliştirilmesine uygun ortamlar hazırlanmalıdır.

Bunu gerçekleştirebilmek için ise (Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu ve bazı öğretmen yetiştiren kurumlarda daha önce olduğu gibi) öğretmenlik mes-lek derslerinin programlarına "Bilimsel Araştırma Teknikleri" dersi konulmalı-dır. Bu derste öğrencilere bilimsel araştırmaların temel ilkeleri ve yöntemleri öğretilmeli, öğrenciler bu ilkelere dayalı olarak, bitirme çalışmalarını hazırlamalı-dır.

Bilimsel araştırmalarla ilgili teknik bilgi ve becerilere sahip olunmadan, bilimsel tutum ve davranışlar yeterli derecede kazanılmadan yapılacak bitirme çalışmalarından istenilen yarar elde edilemeyecektir.

Bitirme çalışmalarını yöneten öğretim elemanlarının ders yükleri ve yönet-tikleri ödevlerin bir hayli fazla olması nedeniyle, son derece önemli olan, yukarı- da belirtilen davranışları, bu çalışmaları yöneten öğretim elemanlarından bekle-mek olanaksızdır.

Gerçi, her alanın kendine özgü veri toplama teknikleri ve araştırma yön-temleri vardır. Ancak, bilimsel yöntemin aşamaları bellidir. Bunlar:

1. Güçlüğün sezilmesi,
2. Güçlüğün problem biçiminde tanımlanması,
3. Hipotezin kurulması,

6 MEB Tebliğler Dergisi, Ön. ver., s. 952.

4. Hipotezin gözlenebilen sonuçlarının saptanması,
5. Hipotezin test edilmesi,
6. Hipotezin kabul ya da red edilmesi,
7. Araştırma raporunun yazılması⁷,

gibi hususları kapsar.

Bu aşamalarda geçen kavramlar ve ilkelerle, bilimsel tutum ve davranışların neler olduğu, araştırmalardan nasıl yararlanılacağı, araştırma raporunun yazılması vb. hususlar genellikle tüm bilim dallarında ortakdır.

Yukarıda belirtilen davranışları, bilimsel araştırma teknikleri alanında belli bir öğrenimden geçen öğretim elemanları öğrencilerine kazandırabilir. Bu konuda herhangi bir eğitimden geçmeyen öğretim elemanlarının bu davranışları kazandırmasına olanak yoktur. Çünkü, araştırma eğitiminin özünü; ölçme, istatistik ve araştırma yöntemleri oluşturmaktadır ki, bu konular da belirli bir uzmanlık bilgi ve becerisini gerektirir.

Bilimsel tutum ve davranışları kazanmak, düzeyine uygun araştırmalar yapabilmek ve yapılan araştırmalardan yararlanabilmek "araştırma eğitimi" sonucunda gelişebilen davranışlardır. Bu davranışları öğrencilerde kazandırabilmek için hazırlanacak programları oluşturan ve ona etki eden değişkenlerin çokluğu, bu konuda plânlama ve geliştirme faaliyetlerinin sistemli bir yaklaşımla ele alınmasını zorunlu kılmaktadır.

Ayrıca, gözden uzak tutulmaması gereken bir başka nokta da, bireysel çalışma alışkanlığının ve bilimsel davranışların kazanılması, yalnızca araştırma teknikleri derslerinin hedefleri olmamalıdır. Bu davranışların geliştirilmesi, bireyin bütün eğitim yaşantısı boyunca, çeşitli derslerin hedefleri arasında yer almalı ve eğitim ortamı ona göre düzenlenmelidir. Derslerde kullanılan öğretim yöntemleri de yukarıda belirtilen hedefleri gerçekleştirici nitelikte olmalıdır.

İlköğretimden itibaren çocuklara ve gençlere hangi araştırıcı niteliklerin, nasıl kazandırılacağı konusunu araştıran çalışmalar yapılmalıdır. Bu tür çalışmaların sonucunda elde edilen verilerin ışığında, programlarda gerekli düzeltmeler yapıldığında öğretmenler, bilgi aktaran bir araç olmaktan kurtulup, kendileri gibi bilimsel tutum ve davranışları kazanmış, yapıcı, yaratıcı ve üretici yeni nesiller yetiştirebilir.

KAYNAKLAR

1. BATTAL, Nevzat: *Uludağ Üniversitesi Necatibey Eğitim Fakültesi Bitirme Çalışmalarını Hazırlama Kılavuzu*, Balıkesir: U.Ü. Necatibey Eğitim Fakültesi Ders Notları Yayınları, 1987.

7 Niyazi Karasar, *Araştırmalarda Rapor Hazırlama Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler* (Ankara: Bahçelievler PK. 33, 1984), s. 2.

2. ÇİLENTİ, Kamuran: *Fen Eğitimi Teknolojisi*. Ankara: Gül Yayınevi, 1985.
3. ERTÜRK, Selâhattin: "Bilim Eğitiminin Felsefî Temelleri," *V. Bilim Kongresi Bilim Adamı Yetiştirme Grubu Tebliğleri*. 29 Eylül 1975. Ankara: TÜBİTAK, BAYG 1975, SS. 111-120.
4. KAPTAN, Saim: *Bilimsel Araştırma Teknikleri ve İstatistik Yöntemleri*. Ankara: Rehber Dağıtım, 1981.
5. KARASAR, Niyazi: *Araştırmalarda Rapor Hazırlama Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler*. Ankara: Bahçelievler PK. 33, 1981.
6. ———: *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler*. Ankara: Hacettepe-Taş Kitapçılık Ltd. Şti., 1984.
7. ———: *Türk Üniversitelerinde Araştırma Eğitimi*. Ankara: TÜBİTAK, 1984.
8. KISAKÜREK, Mehmet Ali: *Üniversitemizde Yenileşme: Programlar ve Öğretim Açısından*. Ankara: A.Ü. Eğitim Fakültesi, 1970.
9. KORKUT, Hüseyin: *Türk Üniversiteleri ve Üniversite Araştırmaları*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, 1984.
10. OKÇU, Aydın ve Yalçın ERGÜNEŞ: "Eğitim Fakültelerindeki Öğrencilerin Bitirme Tezlerinin Genel Tanıtımı İçin Düzenlenmiş Bir Form Örneği", *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakülteleri Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 2, 1989.
11. ÖZÇELİK, Durmuş Ali: *Araştırma Teknikleri ve Düzenleme ve Analiz*. Ankara: ÜSYM, 1981.
12. SEKENDİZ, Orhan A. ve Fikret YARCI: "Necatibey Eğitim Fakültesi Örneğine Göre Bitirme Ödevinin Öğrencinin İstenilen Düzeye Ulaşmasındaki Etkileri," *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakülteleri Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 2, 1988.
13. "Ortaokul ve Orta Öğretim Kurumlarındaki Öğrencilerin Ders Dışı Eğitim ve Öğretim Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik," *Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi*, 22 Kasım 1989.
14. "Ders Dışı Eğitim ve Öğretim Faaliyetleri," *Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi*, Genelge No: 1989/1, 22 Kasım 1989, Sayı: 2300.
15. "Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığına Bağlı Okul ve Kurumlara Stajyer Olarak Atanan Öğretmenlerin Stajyerlik İşlemlerine İlişkin Yönerge," *Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi*, 8 Nisan 1985, Sayı: 2186.
16. "Uludağ Üniversitesinde Ders Aracı Olarak Kullanılan Kitaplar, Teksirler ve Yardımcı Ders Kitapları Dışındaki Yayınlarla İlgili Yönerge," Uludağ Üniversitesi Senatosunun 25.4.1985 gün ve 85-3/5 sayılı kararı.
17. "Öğretmen Yetiştiren Yükseköğretim Kurumlarının Dünü-Bugünü-Geleceği Sempozyumu," *Tebliğler*, Ankara: Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim-Mesleki Eğitim-Teknik Eğitim Fakülteleri, 1987.

EK-1

BİTİRME ÇALIŞMALARINI DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

Anabilim Dalı/Bölüm Başkanlığı: .....

Bitirme Çalışmasını Yöneten Öğretim Elemanı: .....

Öğrencinin Adı Soyadı: .....

DEĞERLENDİRİLEN

KISIMLAR İyi Orta Zayıf Yok Lüzum Yok

A. BİTİRME ÇALIŞMASININ TEMEL BÖLÜMLERİ:

1. - Giriş Bölümündeki:					
a. Problem Durumu	( )	( )	( )	( )	( )
b. Araştırmanın Amacı	( )	( )	( )	( )	( )
c. Araştırmanın Önemi	( )	( )	( )	( )	( )
d. Araştırmanın Sınırları	( )	( )	( )	( )	( )
e. Tanımlar	( )	( )	( )	( )	( )
f. İlgili Araştırma ve Yayınlar	( )	( )	( )	( )	( )
2. Materyal ve Yöntem Bölümü	( )	( )	( )	( )	( )
3. Bulgular ve Yorumlar Bölümü	( )	( )	( )	( )	( )
4. Sonuç ve Öneriler Bölümü	( )	( )	( )	( )	( )
5. Ekler Bölümü	( )	( )	( )	( )	( )
6. Bibliyografya	( )	( )	( )	( )	( )

B. BİTİRME ÇALIŞMALARINDA YAZIM KURALLARI:

1. Başlık Sayfası	( )	( )	( )	( )	( )
2. Önsöz	( )	( )	( )	( )	( )
3. İçindekiler	( )	( )	( )	( )	( )
4. Bölüm ve Altbölüm Başlıkları	( )	( )	( )	( )	( )
5. Bölüm ve Altbölümlerin Numaralandırılması	( )	( )	( )	( )	( )
6. Aktarmalar (Doğrudan ve Dolaylı)	( )	( )	( )	( )	( )
7. Dipnot ve Bibliyografya Bağlaçları	( )	( )	( )	( )	( )
8. Kenar Boşlukları	( )	( )	( )	( )	( )
9. Satır Aralıkları	( )	( )	( )	( )	( )
10. Sayfa Numaraları	( )	( )	( )	( )	( )
11. Çizelgeler (Tablolar)	( )	( )	( )	( )	( )
12. Şekiller	( )	( )	( )	( )	( )